

Ilmari Leppihalme, CreaM-projekti/Oulun yliopisto

”KÄSITE KOETUKSELLE” – SISÄLTÖLIIKETOIMIALAN KÄSITTEIDEN KRIITTISTÄ REFLEKTOINTIA

Tämän puheenvuoron lähtökohtana on havainto, että sisältöliiketoimialalla rehottaa villiintynyt termien ja niiden lukemattomien johdannaisten viidakko, jonka käsitteellinen haltuunotto tuntuu yhtä toivottomalta kuin ilmastonmuutoksen hallinta.

Sisältöliiketoiminta – puhumattakaan vielä paljon epämääräisemmistä lähikäsitteistä ”sisältötuotanto” tai ”sisältöteollisuus” – on äärimmäisen vaikeasti määriteltävä, eri alojen rajapinnoilla häilyvä nimitys, joka usein liitetään tilastointeja ja luokitteluyrityksiä uhmaavaan, monialaiseen ”luovien toimialojen” käsiteperheeseen (kulttuuriteollisuus, kulttuurituotanto, viihdeteollisuus, elämysteollisuus jne) ja jonka määrittelyissä painotetaan milloin sisällöllisiä substansseja milloin talouden ja teknologian hallintaa (Wilenius 2004, 93).¹

Sisältöliiketoimialan sanastot ja retoriikat ovat edelleen osa laajempia diskursiivisia muodostumia, niitä puhetapoja, jotka ympäröivät globalisoituvan, dematerialisoituvan, markkinoituvan, medioituvan ja digitalisoituvan kulttuurin murrosta yleensä. Näissä muutosdiskursseissa puhutaan lukuisin eri painotuksin ja vivahtein siirtymästä informaatioyhteiskuntaan, tietoyhteiskuntaan, oppimisyhteiskuntaan, mediaiyhteiskuntaan, mielikuvayhteiskuntaan, elämisyhteiskuntaan, unelmayhteiskuntaan, vuorovaikutusyhteiskuntaan, automaatioyhteiskuntaan, palveluyhteiskuntaan, aineettomien tarpeiden yhteiskuntaan, kommunikaatioyhteiskuntaan, tieto- ja osaamisintensiiviseen vuorovaikutusyhteiskuntaan, verkostoyhteiskuntaan, uusliberalistiseen yhteiskuntaan, kilpailukyky-yhteiskuntaan, huomiotalouteen, luovaan talouteen jne. (Esim. Mannermaa 1993: 92, Karkama 1998, Jensen 1999, Järvinen ja Mäyrä 1999, Castels ja Himanen 2002, Kantola 2002, Florida 2005, Soramäki 2004, Kupiainen 2004, Wilenius 2004, Kantola 2006.)

Käsitteillä on väliä!

Alan keskustelu kaipaakin ankaraa puutarhuria, käsitteiden ja niiden välisten suhteiden kriittistä (itse)reflektiota – hegeliläisittäin ”käsitteen koettelua” (*die Anstrengung des Begriffs*).² Aikaa ja syventymistä vaativaa käsitereflektiota tuskin mielletään ensikuulemalta tärkeäksi teknis-taloudellisesti orientoituneella, hektisellä ja äärimmäisen kilpailullalla toimialalla, jolla pysähtyminen nähdään kauhukuvaksi ja menestymisen ehtona pidetään jatkuvaa muutosta ja tulevan ennakointia. Eloonjääminen globaalitaloudessa ja uusliberalistisessa informaatioyhteiskunnassa edellyttää yrityksiltä kykyä vastata ”kiihtyvän rytmin ja monimutkaistuvan toimintaympäristön” haasteisiin, kuten Jari Koskinen muotoilee (Koskinen 2005: 12). Kuitenkin juuri samasta syystä tarvitaan myös käsitteiden koettelua. Ennen kaikkea sitä vaaditaan rakennettaessa tiedepohjaa sisältöliiketoimialan akateemisen tutkimuksen ja opetuksen tarpeisiin.

Käsitteillä on todellakin väliä, sillä ne ohjaavat merkittävästi tapaamme ymmärtää maailmaa. Jos haluaisi leikitellä huomiotalouden kielipeleillä, tässä yhteydessä voisi hyvin lanseerata termin ”käsitteiden hallinta” (*concept management*). Käsitteiden hallinta voisi tarkoittaa esimerkiksi tietoisuutta käsitteiden todellisuutta konstruoivasta ja sitä tuottavasta luonteesta sekä käsitteisiin sisältyvien ideologisten ennako-oletusten ja -asenteiden esiin nostamista. Edelleen sillä voitaisiin viitata tietoisuuteen käsitteiden erilaisista käyttötavoista ja sen myötä kasvavaan diskurssisensitiivisyyteen; ymmärtävään ja tulkitsevaan asenteeseen, joka suosii diversiteettiä ja sallii eksentrisyyden ja jolla näistä hermeneuttisista lähtökohdista on kenties kärsivällisyyttä kuunnella myös ensialkuun käsittämätöntä. Näin avautuisi kommunikatiivista ja sosiaalista tilaa, joka on edellytys hyvinkin erilaisten toimijoiden dialogin ja verkottumisen mahdollisuudelle (vrt. Florida 2005). Käsitteiden ja niiden välisten suhteiden määrittelyn pitäisi olla myös olennainen osa strategista ajattelua, sillä se auttaa jäsentämään kompleksisia toimintaympäristöjä ja käynnissä olevia muutoksia sekä ymmärtämään niitä syvällisemmin, suhteellisuudentajuisemmin ja historiallisemmin. Näin ymmärrettynä käsitetyössä on kyse paitsi toimintaympäristön nykyisyyden diskursiivisten vivahteiden ymmärryksen syventämisestä myös ”historiaan poijuttuvasta tulevaisuuskatseesta”, lainatakseni Sam

Inkisen lennokasta ilmaisu.³

Käsiteongelmia, tilastoharhoja, ohipuhuntaa...

Sisältöliiketoiminnan diskursseissa sekoittuvat hypettävä konsultti- ja markkinointiretoriikka, talouselämän ja yritysmaailman sanastot, välinekeskeinen teknologinen jargon ja monitieteinen käsitteenmuodostus, ja oman lisänsä tähän käsitteelliseen sekamelskaan tuovat myös termien käännösongelmat. Toimialan kehityksen kiivasta rytmiä ilmentää runsas ja nopeasti vanheneva uudissanasto samoin kuin erilaiset siirtymävaiheen käsitteet.⁴ Terminologista hämäryyttä, käännösvirheitä sekä käsitteiden historiatonta uskäyttöä ja kierrätystä on valiteltu toistuvasti alan kirjoituksissa viimeisen kymmenen vuoden mittaan, mutta kritiikki on jäänyt lähinnä toteamusten ja esitettyjen varausten asteelle tai pitäytynyt – sinällään varsin ansiokkaisiin – yksittäisten termien problematisointeihin, muun muassa sen analysoimiseen, miten käytetään sellaisia vuosituhannen vaihteen muodikkaita mantroja kuin ”sisältötuotanto”, ”innovaatio”, ”verkosto”, ”kulttuuriteollisuus” tai ”tietoyhteiskunta” (esim. Allard 1998, Inkinen 1995a, Lehtimäki 1999, Miettinen 2002, Loisa 2003, Herkman 2005).

Sisältöliiketoimialan käsiteongelmiin liittyy myös toimijoiden erilaisten kielirekisterien ja arvomaailmojen kohtaamattomuus ja sen myötä aidon dialogin puute ja toistuvat ohipuhumiset. Tämä vaikeuttaa rahoitus- ja yhteistyömahdollisuuksia, resurssien kohdentamista, arvoketjujen toteutumista ja koko toimialan kehitystä. Usein on niin, että käytettäessä samaa sanaa eri konteksteissa siirrytään itse asiassa jo käsitteestä toiseen. Esimerkiksi ”sisällöllä” ja ”sisältötuotannolla” saatetaan ymmärtää hyvin eri asioita riippuen siitä, puhutaanko bisneksen, teknologian vai taiteellisen ajattelun näkökulmasta vai hallinnollisen, strategisen ajattelun, kuten ministeriöiden toimialaa koskevien linjausten näkökulmasta.

Myös toimialaan liittyvät erilaiset hallinnolliset tarpeet puoltavat käsitteiden tarkennuksia. Tällöin haetaan yhteismitallisuutta esimerkiksi toimialaluokituksia ja -

tilastoja varten. Sisältöliiketoiminnan ja luovien toimialojen kenttää hahmottavat luokittelukriteerit ovat hyvin erilaisia riippuen kulloisistakin määritelmistä – ja kuitenkin ne toimivat linjausten ja poliittisen päätöksenteon pohjana, vaikuttavat hankkeiden rahoitukseen ja koko toimialan hahmottamiseen (Wilenius 2004: 98). Tässä tulee näkyviin se, miten käsitteellistyksistä tulee seurauksissaan totta. Kriittinen reflektio ja etäisyydenotto vakiintuneisiin käsitteisiin ja ajatustapoihin on tilastoinnissakin tärkeää, jotta se tuottaisi uutta tietoa eikä vain vahvistaisi aikaisempia tai vallitsevia käsityksiä (Karttunen 2003: 79).

”Kulttuuriteollisuus” ja ”tietoyhteiskunta”

Käsitteiden uuskäyttöön liittyen esimerkiksi termin ”kulttuuriteollisuus” (*cultural industry*) merkityksen kääntäminen pääläelleen on ollut dramaattisen jyrkkä retorinen takinkääntö, joka ilmentää siirtymää 1960- ja 1970-lukulaisesta julkisen vallan subventioimasta kulttuuripolitiikasta enenevässä määrin markkinavetoiseen kulttuuripolitiikkaan (esim. Kangas 1999, Ilmonen 2001: 222–223). Lisäksi englannin *industry* on tässä yhteydessä merkitykseltään lähempänä toimialaa kuin teollisuutta (Uusitalo 1999; 131). Kulttuuriteollisuudella tarkoitettiin alunperin ns. Frankfurtin koulukunnan traditiossa kapitalistiseen ideologiaan sosiaalistavaa, standardoitua ja viihdeellistä kulttuurituotantoa, jota levitetään joukkoviestinnän kautta (Theodor Adornon ja Max Horkheimerin kulttuuriteollisuus-käsitteen arvioinneista ks. esim. Hautamäki 1999; Loisa 2003: 32–81; Ampuja 2004). Frankfurtilaisten kulttuurikritiikki vaikuttaa tänä päivänä ajankohtaisemmalta kuin koskaan, mutta paradoksaalista kyllä kulttuuriteollisuudesta puhutaan tavalla, jossa käsitteen alkuperäinen kriittinen lataus on vesittynyt ja vaihtunut päinvastaiseksi. Käsite arvotetaan myönteisesti, ja sitä käytetään hyvin väline- ja teknologiakeskeisesti sekä määritellään taloudellisin kriteerein. Historioitsija Jukka Relanderin poleemisin sanoin: ”Olemme eläneet ns. perverssin käänteiden aikoja suhteessa frankfurtilaisuuteen ja kriittiseen ajatteluun.” (Relander 2002: 71.)

Myös tiedon ja informaation suhde sekä kotimainen tietoyhteiskuntapuhe ja -retoriikka 1990-luvulta alkaen on mielenkiintoinen pohdittavaksi. Kontekstualisoivia käsitteitä ”tietoyhteiskunta” (*knowledge society*) ja ”informaatioyhteiskunta” (*information society*) käytetään kotimaisessa keskustelussa usein synonyymisesti, vaikka niiden ala ja arvosisältö ovat erilaiset. Puhe nimen omaan tietoyhteiskunnasta suomalaisissa julkisissa diskursseissa ilmentää kansallisen politiikan paradoksaalia rakennusprojektia: retorista pyrkimystä sovittaa huippuunsa trimmatun IT-alan ja informaatioyhteiskunnan kovia ja erottelevia markkinatalousarvoja purkautuvan 1960-lukulaisen suomalaisen hyvinvointivaltion tasa-arvoisuuden ja osallisuuden ideaaleihin, joilla on vielä symbolista voimaa. Tässä yhteydessä voitaisiin ehkä viitata tietoyhteiskunta-käsitteen konnotatiivisiin kytköksiin vieläkin pitempään traditioon, esimerkiksi snellmanilaisesta kansallisesta kulttuurifilosofiasta juontuviin tiedon ja sivistyksen ihanteisiin? Yhtäkaikki, puhuminen tietoyhteiskunnasta aktivoi positiivisia totuuden, merkityksellisyyden ja henkisen kasvun merkityksiä aivan toisin kuin puhuminen informaatioyhteiskunnasta. Nämä myönteiset konnotaatiot rekrytoitiin kuorruttamaan teknologiaretoriikkaa ja uutta suurta kansallista selviytymiskertomusta kriisitilanteessa, jossa julkiseen keskusteluun virtasi erilaisia tappioviestejä. 1990-luvun alkupuoliskon suomalaista yhteiskuntaa leimasi syvä laman kokemus, työttömyys ja pankkikriisi ja niiden myötä etiikan ja solidaarisuuden rapautuminen. Epävarmuuden ja turvattomuuden ilmapiiriä ruokki myös Neuvostoliiton hajoaminen sekä vuosituhannen aaton milleniarismi. (Hintikka 1998: 6–7, Allard 1998 87–89, Hellsten 1998, Tapper 1998, Eriksson ja Vehviläinen 1999: 7–10, Wilenius 2004: 29, Soramäki 2004: 9–10, 13–15.)

CreaMin kontribuutio sisältöliiketoimialan määrittelyyn

Alan käsitteellinen hämäryys on todettu myös CreaMin sisäisissä keskusteluissa. Ensinnäkin käsitteiden kriittinen reflektio liittyy olennaisesti tiedepohjan kehittämiseen siinä asiantuntijakoulutuksessa, jota CreaMissa suunnitellaan. On luotava refleksiivinen ja kulttuurikriittinen, humanistis-kulttuurintutkimuksellinen katse ”sisältötuotannon” kenttään: tarkasteltava miten sisältöliiketoimialan käsitteitä on luotu ja käännetty, kuinka niille on annettu eri käyttöyhteyksissä erilaisia merkityksiä ja kuinka niiden hallinnasta ja

"oikeasta" käytöstä käydään kamppailua, joka tuottaa todellisia seurauksia ja asiantiloja. Tämänkaltaisen kontekstualisoivan, käsitehistoriallisen ja kriittisen diskurssianalyttisen lähestymistavan ohella käsitteiden koetteluun luontevasti liittyvä teoreettinen viitekehys voisi olla kulttuurintutkimuksen piirissä kehitelty ns. artikulaatioteoria, joka tarkastelee kielessä käytävää diskursiivista kamppailua merkitysten yhteenniveltämisen ja irrottamisen prosessina, johon osallistuu – samalla siinä itsekkin muotoutuen – monia erilaisia diskursiivisia yhteisöjä. On myös tärkeää muistaa – kuten Kari Ilmonen hyvin muotoilee – että ”refleksiivisen tutkimuksen luonteeseen ei voi kuulua hallitsevien diskurssien ja käytäntöjen hiljainenaan hyväksyminen” (Ilmonen 2001: 229).

Toiseksi käsitelyä tarvitaan myös CreaMin oman työskentelyn ja viestinnän tarpeisiin sekä asemoitumiseen alan kentässä. Tähän liittyy jo yksin sen pohtiminen, mitä sisältyy niiden käsitteiden alaan joihin projektin kirjainlyhenne CreaM – *Creative Processes and Content Business Management* – viittaa. ”Sisältöliiketoiminnan luovien prosessien johtamisesta” voidaan purkaa monta ulottuvuutta: liiketoiminta, sisältö, tuotanto ja talous, luovuus, johtaminen... Ne ovat kaikki avainsanoja, jotka esiintyvät monien eri tieteenalojen käsitteistöissä ja joita ympäröi laaja teorianmuodostus. Aivan yhtä tärkeää on rajankäynti niiden ilmiöiden kanssa, jotka eivät kuulu CreaMin toimintakenttään. Toimialan määrittely onkin ollut CreaMissä jatkuvan keskustelun paikka, ja tämä hankkeen sisäinen dialogi tuottaa jatkossa myös CreaMin puheenvuoron toimialan rajoista käytävään keskusteluun.

On selvää, että käsitelyssä tarvitaan myös tervettä suhteellisuudentajua, koska kohde ja kontekstit laajenevat rannattomiksi. Käsitteiden koetteluun tavoitteena ei ole antaa valmiita ja lopullisia määritelmiä, vaan pikemminkin herätellä alan avainkäsitteiden problematisoinnin kautta kriittiseen käsitetietoisuuteen ja diskurssisensitiivisyyteen. Tavoitteena ei ole fiksata poliittisesti tai muuten korrektia saati ”oikeaa” määritelmää muutamalle keskeiselle alan käsitteelle – esim. sisältötuotannolle tai kulttuuriteollisuudelle – vaan ennemminkin tarkastella kriittisesti noiden käsitteiden

nimeämiä ilmiöitä ympäröivää diskursiivista moneutta, ristiriitaisuutta, kamppailua ja liikettä. Käsitteiden historia ja kontekstualisointi tuo myös esiin, miten käsitteet heijastavat koko toimialan kehitystä ja samalla ”Zeitgeistia”, ajan henkeä eli aikakauden mentaliteetteja, arvoja, asenteita, suhtautumisen ja tuntemisen tapoja (ks. Inkinen 1995b, 1999, 2004). Tällainen konstruktionistinen, kontekstualisoiva ja kulttuurintutkimuksellinen painotus voi tuntua jo itsestäänselvydeltä humanistisissa tieteissä, mutta se ei välttämättä ole sitä luonnontieteellisissä ja teknis-taloudellisissa tieteellisissä diskursseissa – puhumattakaan hallinnollisesta retoriikasta ja viranomaispuheesta.

Johtopäätökset

Sisältöliiketoimialalla on tilaus katsaukselle, joka systematisoi jo tehtyä käsitelyä ja kytkee käsitteitä niiden historiaan ja kulloisiinkin käyttökonteksteihin – samaan tapaan kuin varsin kunnianhimoisesti toteutetussa artikkelikokoelmassa *Käsitteet liikkeessä* (2003), jossa suomalaisen poliittisen kulttuurin käsitehistoriaa avataan kymmenen avainkäsitteen kautta (valta, hallitseminen, yhteiskunta, valtio jne.). Toiseksi tarvitaan jatkuvasti karttuva, alan käsitteenmuodostusta seuraava, open source -periaatteella toimiva mutta kuitenkin kriittisesti toimitettu virtuaalinen palvelu, joka toimii Wikipedian tapaan⁵. On selvää, että näissä on kyse monialaisista ja mittavista hankkeista, joiden rahoituksen järjestäminen ja toteuttaminen on haastavaa. Avauksena tähän suuntaan voi kuitenkin jo pitää CreaM-hankkeessa kehitettävää ”*Käsite koetukselle*” -verkkokurssia (ja sen kylkiäiseksi mahdollisesti suunniteltavaa digitaalista julkaisuprojektia), joka johdattaa sisältöliiketoimialaan sen avainkäsitteiden kriittisen pohdinnan – avaamisen, koetteluun ja kontekstualisoinnin – kautta.

Viitteet

¹Tällä hetkellä (15.3.2006) CreaMin työmääritelmä sisältöliiketoiminnalle käsittää seuraavia asioita: 1) Sekä perinteisille että sähköisille viestimille laadittujen dokumenttien, kulttuuristen, opetuksellisten, informatiivisten ja viihteellisten sisältöjen sekä palvelujen ideointi, tuotekehitys, paketointi, markkinointi ja jakelu. 2) Sisältöihin liittyvien tekijänoikeuksien hallinta. 3) Ko. alueisiin liittyvä liiketoiminta. (http://www.cream oulu.fi/toiminta/documents/CreaM2005-2007_310505_fin.ppt)

²Verkkotekstissään *Kybermaailma ja (uus)mediakulttuuri identiteetin rakentajana – lähtökohtia, ongelmia, peruskäsitteitä* (päivitetty 8.3. 2000) Sam Inkinen kytkee käsitteiden, käsitesuhteiden ja -hierarkioiden eksaktin määrittelyn kriittisen modernismin perinteeseen ja kutsuu tällaista orientaatiota G. W. F. Hegeliä mukaillen ”käsitteen koettelemiseksi” (Inkinen 2000).

³Viittaa Inkisen kommenttiin CreaM-tiimin keskustelussa 28.11.2005.

⁴Kuten Raine Koskimaa toteaa, oikeastaan koko ”digitaalinen kulttuuri” lukuisine digi-alkuisine johdannaisineen on terminä tällainen siirtymävaiheen käsite. Kun ne häviävät puheesta, voidaan olettaa, että on todella siirrytty digitaaliseen kulttuuriin, ja digi-etuliitteen liimaaminen kaikkeen mahdolliseen käy yhtä anakronistiseksi kuin puhuminen sähköhellasta, sähkölampusta tai sähköisestä radiosta. (Koskimaa 2001.)

⁵Ks. http://fi.wikipedia.org/wiki/Open_sourceH.

Lähteet:

Allardt, Erik 1998: Teknologiaaretoriikka suomalaisen todellisuuden konstruoinnin välineenä. – *Tiede ja edistys*. Vol. 23 (2) 1998, 85–95.

Castels, Manuel ja Himanen, Pekka 2001: *Suomen tietoyhteiskuntamalli*. Sitran julkaisusarja 242. Helsinki: WSOY.

Eriksson, Päivi ja Vehviläinen, Marja 1999: Teknologia, strategia ja paikalliset tulkinnat. Teoksessa *Tietoyhteiskunta seisakkeella: teknologia, strategiat ja paikalliset tulkinnat*. Toim. Päivi Eriksson ja Marja Vehviläinen. Jyväskylä: SoPhi, 7–26..

Florida, Richard 2005: *Luovan luokan esiinmarssi. Miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää* (The Rise of the Creative Class, 2002). Suom. Jarmo Nousiainen, Maria Mikkonen ja Seppo Raudaskoski. Helsinki: Talentum.

Hellsten, Sirkku 1998: Informaatioyhteiskunta, tieto ja demokratia. Teoksessa *Tietoyhteiskunnan harha*. Toim. Rauno Seppänen. Kuopio: Puijo, 30–51.

Herkman, Juha 2005: Journalistit sisällötuotannon haudalla. Teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*. Toim. Juha Rahkonen. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Hintikka, Kari 1998: Puheenvuorojen kirjasto. Keskustelua suomalaisesta tietoyhteiskunnasta. Sitran julkaisusarja 163. Helsinki: Sitra.

Ilmonen, Kari 2001: Rahat tai henki! Teoksessa *Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*. Toim. Sulevi Riukulehto. Jyväskylä: Atena, 222–230.

Inkinen, Sam 1995a: Internet, ”informaatiovaltatiet” ja tietoyhteiskunta. Kommentti elektronisen yleisen retoriikkaan. – *Lähikuva* 1/1995, 5–34.

Inkinen, Sam 1995b: *Teknokokemus ja Zeitgeist. Digitaalisen mediakulttuurin yhteisöjä, utopioita ja avantgardevirtauksia*. Acta Universitatis Lapponiensis 28. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Inkinen, Sam 1999: Globalisaatio, digitalisaatio ja ”ajan henki”. Lähtökohtia vuosituhannen vaihteen aikalaisdiagnoosille. Teoksessa *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Toim. Aki Järvinen ja Ilkka Mäyrä. Tampere: Vastapaino, 51–72.

Inkinen, Sam 2000: Kybermaailma ja (uus)mediakulttuuri identiteetin rakentajana – lähtökohtia, ongelmia, peruskäsitteitä. Verkkoteksti. [viitattu 15.3.2006].
<http://www.ulapland.fi/home/ttk/projekti/inkinen/index.htm>

Inkinen, Sam 2004: Elämysyhteiskunnan Zeitgeist: havaintoja mediasta, ”sisällöistä” ja 2000-luvun aikalaiskulttuurista. Teoksessa *Kulttuurinen sisältötuotanto*. Toim. Jari Kupiainen ja Katja Laitinen. Helsinki: Edita, 27–43.

Jensen, Rolf 1999: *The Dream Society – How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business*. New York: McGraw-Hill.

Järvinen, Aki ja Mäyrä, Ilkka 1999: Kulttuuri muodonmuutosten ajalla. Teoksessa *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Toim. Aki Järvinen ja Ilkka Mäyrä. Tampere: Vastapaino, 7–26.

Kangas, Anita 1999: Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Toim. Anita Kangas ja Juha Virkki. Jyväskylä: SoPhi, 156–178.

Kantola, Anu 2002: *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsingin yliopiston Viestinnän julkaisuja 6. Helsinki: Pallas.

Kantola, Anu 2006: Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa *Uusi jako – miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Toim. Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio. Helsinki: Gaudeamus, 156–176.

Karkama, Pertti 1998: *Kulttuuri ja demokratia. Kirjoituksia kulttuurin nykytilasta*. Helsinki: SKS.

Karttunen, Sari 2003: Kulttuuritilastoinnin piilevä normatiivisuus: Palveleeko ”uuden kulttuuripolitiikan” aikana luotu kehikko tämän päivän tarpeita? Teoksessa *Notkea liike – Pirkkoliisa Ahposen juhla kirja*. Joensuun yliopiston Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia 11. Toim. Minna Puhakka ym. Joensuu: Joensuun yliopisto, 75–89.

Koskinen, Jari 2005: *Kuvien takana*. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Koskimaa, Raine 2001: *Digitaalinen kulttuuri*. Verkkoteksti (alunperin esitelmä radio Aurassa syksyllä 20001.) [Viitattu 15.3.2006]
http://www.hum.utu.fi/satakunta/digi/esitelmat/digiesitelma01_2001.html

Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoriaa. Toim. Matti Hyvärinen ym. Tampere: Vastapaino.

Lehtimäki, Hanna 1999: Verkostopuhe alueellisen tulevaisuuden toimitiloja tekemässä. Teoksessa *Tietoyhteiskunta seisakkeella: teknologia, strategiat ja paikalliset tulkinnat*. Toim. Päivi Eriksson ja Marja Vehviläinen. Jyväskylä: SoPhi, 53–73.

Loisa, Raija-Leena 2003: *The Polysemous Contemporary Concept. The Rhetoric of the Cultural Industry*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mannermaa, Mika 1993: *Tulevaisuus – murroksesta mosaiikkiin*. Helsinki: Otava.

Miettinen, Reijo 2001: *National Innovation System – Scientific Concept or Political Rhetoric*. Helsinki: Edita.

Relander, Jukka 2002: puheenvuoro teoksessa *Bileet tornissa*. Toim. Heikki Valkama. Helsinki: WSOY, 71.

Soramäki, Martti 2004: *Informaatiotutkimuksen teorit, politiikka ja sähköisen viestinnän todellisuus. Eurooppalainen näkökulma*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tapper, Helena 1998: Tietoyhteiskunta ja kansalainen. Teoksessa *Tietoyhteiskunnan harha*. Toim. Rauno Seppänen. Kuopio: Puijo, 13–29.

Uusitalo, Liisa 1999: Kulttuurin markkinat. Teoksessa *Kulttuuriteollisuus*. Toim. Hannele Koivunen ja Tanja Kotro. Sitran julkaisusarja 214. Helsinki: Edita, 131–144.

Wilenius, Markku 2004: *Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. Helsinki: Edita.

Ilmari Leppihalme (FL) on toiminut vuodesta 1994 erilaisissa tehtävissä Oulun yliopiston Taideaineiden ja antropologian laitoksella (kirjallisuuden tuntiopettaja, assistentti, yliassistentti, amanuessi, lehtori). Hän on myös kirjoittanut tieteellisiä artikkeleita, toimittanut kirjoja, laatinut sisältöjä verkkosivuille ja virtuaalisiin oppimisympäristöihin sekä koordinoinut valtakunnallisia ja kansainvälisiä seminaareja. Työnsä ohella Leppihalme on suorittanut mediatuottajaopintoja Oulun yliopiston Mediatuottajan maisteriohjelmassa 2003–2005 sekä osallistunut valtakunnalliseen ja monitieteiseen Sukupuolijärjestelmä-tutkijakouluun Helsingin yliopiston Kristiina-instituutissa. Vuodesta 2001 Leppihalme on suunnitellut ja ohjannut verkkokursseja Kirjallisuustieteen valtakunnallisessa virtuaaliyliopisto -hankkeessa. Leppihalmeen työhistoriaan kuuluu myös työskentely copy writerina markkinointi- ja viestintätoimistossa. CreaM-projektissa Leppihalme tutkii mm. kulttuuristen sisältöjen mahdollisuuksia Oulun seudun menestystekijänä.